

Nisjepartier

– en styrke eller svakhet for demokratiet?¹

Så lenge de små partiene, med sine nisjesaker, trengs som koalisjonspartnere for de masse-mobiliserende partiene i norsk politikk, Høyre og Arbeiderpartiet, vil småpartiene kunne få en makt og innflytelse på politikken som går langt utover den støtten de har blant velgerne. Dette kan bli en demokratisk utfordring ved stortingsvalget i 2017, dersom norsk økonomi svekkes og det må gjennomføres mer omfattende politiske prioriteringer enn vi har vært vant til de siste femti årene med økonomisk vekst i Norge. Samtidig kan nisjepartiene miste sin relevans dersom Høyre og Arbeiderpartiet tar opp i seg de enkeltsakene disse partiene mobiliserer velgerne på.

Ved stortingsvalget i 2017 er det femti år siden to kjente partiforskere, Seymour Martin Lipset og Stein Rokkan (1967), viste at partisystemene i vestlige demokratier nesten ikke hadde forandret seg siden 1920-tallet. Fremdeles foregikk mobiliseringen av velgerne langs politiske skillelinjer som, til tross for store økonomiske, kulturelle og sosiale endringer i samfunnet, var så stabile at grunnlaget for 1960-tallets vestlige partisystemer så ut til å ha «frosset fast» allerede femti år tidligere. Den mest markante av disse skillelinjene gikk mellom det som kaltes kapital og arbeid, det vi i dag forbinder med spørsmål knyttet til økonomisk fordeling og statens rolle i samfunnet: høyre/venstre-aksen i politikken.

På 1970-tallet begynte den fastfrosne strukturen å endre seg. Nye politiske skillelinjer dukket opp, og blant Lipset og Rokkans kolleger mente spesielt Ronald Inglehart (1971) at vi var vitne til en gjennomgripende og langvarig endring av verdiorienteringen i politikken. Mobiliseringen gikk fra sosial klasse og økonomisk politikk, til forskjeller i livsstil som grunnlag for utviklingen av politiske preferanser (Kitschelt 1988). Overgangen fra materialistiske til post-materialistiske verdier og skillelinjer kom ikke minst til uttrykk i fremveksten av en sterk miljøbevegelse og grønne partier på 1980-tallet (Mueller-Rommel 1985).

De to siste tiårene er det internasjonalisering, innvandring og integrering som i første rekke har skapt grobunn for nye politiske strømninger og partier, og ført til endringer i de tradisjonelle partienes politikk. Dette gjelder også partier som ikke primært mobiliserer velgere langs høyre/venstre-aksen (Zhirkov 2014), og partier som rammer inn nye politikkområder i det tradisjonelle bildet. Et eksempel på det siste er Fremskrittspartiet (Meyer og Miller 2015). I tråd med sitt opprinnelige program, som et politisk parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep da det ble stiftet i 1973, har Fremskrittspartiet primært vært skeptisk til innvandring ut fra et økonomisk argument om at pengene som brukes på innvandrere, heller burde gå til eldre og helse.

Målet med dette notatet er å diskutere hvorvidt Lipset og Rokkans hypotese om det fastfrosne partisystemet fremdeles holder, eller om fremveksten av nye politiske skillelinjer og partier de siste femti årene, har ført til grunnleggende endringer i vestlige partisystemer og måten moderne politiske demokratier fungerer på.

Først ved å se nærmere på om de nye politiske partiene som har vokst frem siden 1960-tallet, som følge av de nye politiske skillelinjene, i større grad kan sees på som nisjepartier enn de tradisjonelle partiene. Eller om dette er en type partier som alltid har vært der. Dernest ved å undersøke om fremveksten av nye, skillelinjer, saker og partier har virket inn på de etablerte partienes måte å posisjonere seg på i det partipolitiske landskapet. Før det til slutt diskuteres om nisjepartier – nye eller gamle – er en styrke eller svakhet for demokratiet. Innfallsvinkelen til forståelsen av hva nisjepartier er vil være europeisk, mens konklusjonen om at de er en utfordring for demokratiet baserer seg på erfaringer fra norsk politikk.

Skillelinjer, partier og velgere

Det politiske landskapet i Europa har endret seg siden Lipset og Rokkan skrev om det fastfrosne partisystemet i 1967. Ikke bare har valgdeltagelsen og interessen for partipolitikk sunket, men selv et land som Storbritannia, som tradisjonelt har hatt et stabilt to-partisystem, har opplevd en fragmentering av partistrukturen, og nye blokkdannelser har dukket opp i tidligere fragmenterte partisystemer som det norske.

Forklaringen på endringene er i begge tilfeller at små partier, som gjerne tar eierskap til spesielt fremtredende saker og derfor ofte betegnes som nisjepartier (Meguid 2005), har vunnet terreng på bekostning av de etablerte partienes mer helhetlige politikkforståelse (Heinen og Kreutzmann 2015). Medlemstallet i de tradisjonelle partiene har gått ned, og vi har fått økt konkurranse om velgerne i det politiske rommet (Lupu 2015). Fremdeles er det likevel slik at dagens toneangivende politiske partier har sitt utspring i politiske skillelinjer som utkrystalliserte seg fra slutten av 1700-tallet til begynnelsen av 1900-tallet, slik Lipset og Rokkan påstod for snart femti år siden.

For det første de *nasjonale revolusjonene* som fulgte i kjølvannet av den franske revolusjon i 1789, og tidlig på 1800-tallet førte til en konflikt mellom stats- og nasjonsbyggende eliter i sentrum og deres motparter i periferien, og mellom stat og kirke om privilegier, utdanning og religionens innflytelse på politikken.

For det andre den *industrielle revolusjon*, som på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet førte til en konflikt mellom landeiende og industri- og handelsbaserte elites interesser i spørsmålet om proteksjonisme kontra frihandel, og mellom eierne og arbeiderne i arbeidsmarkedet.

For det tredje den *russiske revolusjon* i 1917, som skapte en skillelinje i internasjonale spørsmål mellom kommunister og sosialister.

I tillegg peker Daniele Caramani (2014) på to skillelinjer som fulgte med den *post-industrielle revolusjonen* sent i det tyvende århundre: den første mellom materialistiske og post-materialistiske verdier, den andre mellom åpne og lukkede samfunn. Det er likevel høyre/venstre-aksen som også i dag helt klart dominerer det politiske landskapet i Europa (Berntzen et al 2013).

Høyre, venstre eller midt på?

Høyre/venstre-aksen er som begrep kun en metafor for hvordan de konservative og radikale representantene satt i den konstituerende politiske forsamlingen som fulgte etter den franske revolusjon i 1789. Men som analytisk verktøy er høyre/venstre blitt et mål på hvordan politiske partier plasserer seg i forhold til hverandre langs én dimensjon i et ofte langt mer flerdimensjonalt politisk landskap (Benoit og Däubler 2014).

Det viser for eksempel Bernt Aardal (2011) i det norske Valgforskningsprogrammet. «Høyre» og «venstre» er ikke lenger de begrepene de var i politikken. Heller ikke i det sammensatte partisystemet i Norge. Dette var også et av Rokkans (1967) viktigste bidrag til valgforskningen. Det er flere politiske skillelinjer som sammenfaller med høyre/venstre-aksen, eller går på tvers av denne i norsk politikk. I første rekke geografi og religion, men også språk og regional identitet.

Ifølge Kenneth Benoit og Thomas Däubler (2014) er det likevel enighet blant partiforskere om at det å differensiere politiske partier langs én enkelt dimensjon kan være forskningsmessig nyttig og vitenskapelig forsvarlig, selv om det i mange sammenhenger er et langt mer flerdimensjonalt bilde av forholdet mellom skillelinjer, partier og velgeratferd vi står overfor.

Anthony Downs (1957) gjorde for eksempel dette i sin klassiske økonomiske teori om politiske partier, for å vise hvordan partiene tross alt konkurrerer om de samme velgerne i et demokrati. Der det er uenighet blant forskerne, er i spørsmålet om hvordan denne overordnede dimensjonen i partipolitikken operasjonaliseres. Det nærmeste vi kommer en felles forståelse av høyre/venstre-aksen i moderne politikk er antagelig *The Comparative Manifestos Project* (CMP), som siden 2009 har gått under navnet *Manifesto Research on Political Representation* (MARPOR).²

CMP/MARPOR er basert på et datasett med analyser av programmene til mer enn 1000 politiske partier fra 1945 til i dag, i mer enn 50 land. Målet med prosjektet er å studere de politiske partienes rolle i forskjellige faser av de politiske prosessene, spesielt hvordan de lever opp til programerklæringene i de lovgivende forsamlingene, i utformingen av praktisk politikk og overfor velgerne.

Men heller ikke i CMP/MARPOR finnes det én standarddefinisjon av hvordan datasettet kan brukes til å plassere de politiske partiene på en utvetydig måte langs høyre/venstre-aksen. Til gjengjeld åpner dette for nye og kreative måter å studere politiske partier på, men gjør det vanskelig å foreta komparative studier av forholdet mellom skillelinjer, partier og velgeratferd over tid og på tvers av politiske styringssystemer (Budge 2013).

Et nytt politisk landskap?

Med utgangspunkt i Downs (1957) kan vi altså si at politiske partier til syvende og sist konkurrerer om de samme velgerne i et demokrati. Men samtidig ser vi, som Lipset og Rokkan (1967) påpekte, at denne konkurransen styres av et sett politiske skillelinjer, som deler det politiske rommet mellom partiene (Caramani 2014).

På 1960- og -70-tallet ble de politiske partiene som mobiliserte velgere langs de tradisjonelle skillelinjene, utfordret av nye politiske partier som mobiliserte på tvers av det bestående politiske systemet og stilte spørsmål ved hele vår forståelse av konkurransen mellom de eksisterende politiske partiene, i første rekke langs høyre/venstre-aksen.

Herbert Kitschelt (1988) kalte de nye politiske partiene for «venstre-libertarianske» partier, og viste til hvordan de i Frankrike, Nederland og de skandinaviske landene så seg selv som «nye venstre»-partier i konkurranse med de etablerte sosialdemokratiske og kommunistiske partiene i kampen mot kapitalinteressene i de borgerlige partiene på høyresiden. Den norske utgaven av «nye venstre» var Sosialistisk Folkeparti (SF), som ble stiftet i 1961 og skiftet navn til Sosialistisk Venstreparti (SV) i 1975, mens de nye partiene som vokste frem i Belgia, Sveits, Vest-Tyskland og Østerrike primært var «økologiske» eller «grønne» partier, som fremmet et sett av alternative verdier til de bestående partiene på høyre- og venstresiden i politikken.

I Skandinavia kom det på 1970-tallet også to nye partier på den politiske høyresiden: Mogens Glistrups Fremskridtsparti i Danmark (1972) og Anders Langes parti til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep i Norge (1973). Kirill Zhirkov (2014) kategoriserer de politiske sakene dagens utgave av disse to partiene – Dansk folkeparti og Fremskrittspartiet – mobiliserer sterkest på, immigrasjon og integrering, som nye politiske saker i forhold til høyre/venstre-aksen. Mens Anders Widfeldt (2015) ser dette som to høyre-populistiske partier som fremmer sine viktigste saker langs høyre/venstre-aksen, og slik sett er et uttrykk for at også økonomiske spørsmål kan bli nisjespørsmål i politikken (Meyer og Miller 2015).

En av grunnene til dette er at disse partiene ofte plasserer seg selv som antiestablishmentpartier, med et motstridende forhold til samfunnets makteliter og den dominerende vurderingen av hva som er et godt samfunn langs høyre/venstre-aksen i politikken (Junger og Jupskås 2010). Tenk bare på Fremskrittspartiets slagord, «for folk flest», som er et oppgjør med det Fremskrittspartiet ser på som en politisk elitisme de tradisjonelle partiene står for, men et oppgjør som selvsagt blir langt vanskeligere å forsvare etter at partiet i 2013 gikk i regjering med Høyre.

Partifamilier som analytisk begrep

Som vi har sett, er en av utfordringene med å plassere politiske partier langs eller i opposisjon til én akse – i vårt tilfelle høyre/venstre-aksen, at det ikke er enighet blant forskerne om hvilke kriterier som må ligge til grunn for å kunne klassifisere partiene i gjensidig utelukkende verdikategorier, eller partifamilier, som vi ofte kaller det. Unntaket er de tilfellene hvor vi kan føre etableringen av partiene tilbake til de politiske skillelinjene som har preget europeisk politikk siden de store revolusjonene Lipset og Rokkan (1967) var opptatt av: den nasjonale, industrielle og russiske revolusjon.

Martin Elff (2013:8) gjør likevel et forsøk, og deler europeiske partifamilier i 10 verdikategorier, grovt sett etter når de kronologisk vokste frem historisk (tidshenvisningene er lagt til av forfatteren, vedlegg 1 viser denne utviklingen i Norge):

- *liberale, konservative og sosialdemokratiske* partier: frem til rundt 1920
- *kommunistiske, etniske, regionale og agrar* partier: rundt 1920 til 1960/70-årene
- *venstresosialistiske, grønne og høyrepopulistiske* partier: fra 1970-årene til i dag

Sammenligner vi det tradisjonelle norske politiske landskapet med disse parti-kategoriene, kan vi si at dette landskapet primært har utviklet seg langs skillelinjene sentrum-periferi, liberal-konservativ, og høyre-venstre frem til 1960-tallet, mens de nye motsetningene som oppstod i norsk politikk på 1960-, -70 og -80-tallet i første rekke handlet om enkeltsaker som miljøvern, nei til atomvåpen, kvinnefrigjøring og likestilling mellom kjønnene samt kampen om norsk medlemskap i Det europeiske fellesskap (EF), og på 1990- og 2000-tallet om internasjonalisering og norsk medlemskap i Den europeiske union (EU), innvandring og integrering. Dessuten har spørsmål knyttet til mulige klimaendringer blitt en viktig del av dagens politiske ordskifte.

Blokkdannelser i norsk politikk

Endringene i det norske partisystemet fra 1960-tallet og frem til i dag, førte til tre nye blokk-dannelser i norsk politikk, uten at dette nødvendigvis virket inn på vår forståelse av de tradisjonelle skillelinjene Lipset og Rokkan (1967) mente var frosset fast allerede på 1920-tallet. Disse blokkdannelsene var: (1) Høyre og Fremskrittspartiet på høyresiden, (2) Arbeiderpartiet, SV og Rødt på venstresiden, og (3) Kristelig folkeparti, Senterpartiet og Venstre i et selvdefinert sentrum.

Blokkdannelsene forandret det politiske landskapet i Norge, og skapte nye konstellasjoner og utvidede koalisjoner mellom de store og små partiene på Stortinget. Ikke minst etter at Arbeiderpartiet, for første gang etter 1945, ledet en koalisjonsregjering med Senterpartiet og SV fra 2005 til 2009 og fra 2009 til 2013.

Avisen VG kalte Jens Stoltenbergs første koalisjonsregjering i 2005 for et historisk samarbeid, og skrev at «for første gang trådte det frem en regjering som samarbeider over den tradisjonelle midten i norsk politikk. Men ikke bare det, SV, som i sin tid ble til for å drive motstand mot de andre partienes NATO-politikk, har nå valgt å tre inn i varmen for å bruke utøvende makt» (VG 2005).

Valget i 2005 var uten tvil historisk, også fordi de tre regjeringspartiene allerede før valget hadde forpliktet seg til samarbeid og regjeringsforhandlinger dersom de fikk flertall i det nye Stortinget. Når dette var et faktum, forhandlet de frem en felles politisk plattform for en flertallsregjering, også kalt Soria Moria-erklæringen.³ Etter å ha gjort sitt dårligste valg etter 1945 i 2001, med bare 24.2 prosent av stemmene, fikk Arbeiderpartiet 32.7 prosent i 2005 og kunne danne en flertallsregjering sammen med Senterpartiet, som fikk 6.5 prosent og SV med 8.8 prosent. Grunnen var at de tre partiene til sammen fikk 87 av de 169 mandatene på Stortinget, selv om de ikke fikk mer enn 48 prosent av stemmene.⁴

Regjeringen i 2005 kom 70 år etter at Senterpartiet for første gang hadde støttet Arbeiderpartiet i det såkalte kriseforliket mellom Arbeiderpartiet og det daværende Bondepartiet, et åpenbart nisjeparti. Men også i årene 1986-89 og 1990-97 hadde Senterpartiet vært en støttespiller for Arbeiderpartiet i regjering. Som vi senere skal se, beveget Senterpartiet seg langt mot venstre på 1990-tallet.

For Sosialistisk venstreparti (SV) var også regjeringssamarbeidet i 2005 historisk, siden SV var en videreføring av Sosialistisk Folkeparti (SF), også et nisjeparti som ble dannet av en gruppe NATO-motstandere som ble ekskludert fra Arbeiderpartiet i 1961.

Forholdet mellom de to partiene tilspisset seg i 1963, da SF felte Einar Gerhardsens regjering på Kings Bay-saken og banet vei for den første borgerlige regjeringen etter annen verdenskrig. Men siden den gangen har SF og senere SV vært sett på som en støttespiller for Arbeiderpartiets politikk, ikke minst i årene 1986-89 og 1990-97, før de altså ble med i det rødgrønne samarbeidet om en koalisjonsregjering med Senterpartiet og Arbeiderpartiet i 2005.

Om valget i 2005 var historisk, var også 2013-valget det (Aardal og Berg 2015). I 2013 gjorde Høyre sitt beste valg siden 1985, og Fremskrittspartiet kom for første gang i regjering, til tross for en tilbakegang på 6.6 prosentpoeng fra stortingsvalget i 2009. Med en fremgang for Høyre på 9.9 prosentpoeng, gikk høyresiden likevel samlet så mye frem at med støtte fra Kristelig folkeparti og Venstre, kunne Erna Solberg overta regjeringen fra den rødgrønne koalisjonen. Grunnen var at venstresiden gikk sterkt tilbake fra 42.9 prosent av stemmene i 2009, til 36.0 prosent i 2013, og at sentrum bare fikk en svak fremgang fra et historisk dårlig resultat i 2009 (Aardal og Berg 2015).

Ifølge Aardal og Bergh (2015) var det disse bevegelsene mellom de tre blokkene som skulle til for at Norge skiftet fra sosialistisk til borgerlig regjering, men likevel var det innad i de tre blokkene at de største endringene skjedde. Det var spesielt nisjepartiene på høyre og venstre fløy, Fremskrittspartiet og SV, som mistet velgere, men også Senterpartiet, som gjorde sitt dårligste valg noensinne. Kristelig folkeparti og Venstre gikk litt frem, mens Miljøpartiet De Grønne (MDG) kom inn på Stortinget for første gang. På landsbasis fikk de kun 2.79 prosent av stemmene og havnet under sperregrensen for utjevningsmandater, men fordi de gjorde et godt valg i Oslo med 5.6 prosent ble de likevel representert på Stortinget.

I sine to første år på Stortinget har MDG profilert seg som et blokkuavhengig parti, og det er for tidlig å si noe om hvordan deres praktiske politikk kommer til å slå ut før stortingsperioden er over i 2017. Men de stemmer mer til venstre enn høyre og i de 16 kommunene hvor partiet var representert i forrige kommunevalgperiode (2011-2015), støttet MDG ofte partiene lengst til venstre: SV og Rødt. Lars Gauden-Kolbeingstveig og Ståle Hagen (2015) mener derfor at venstreorienteringen er klar på kommunalt nivå, spesielt i de store byene, mens det er vanskeligere å plassere MDG langs en høyre/venstreskala i små kommuner.

Takk og farvel til høyre/venstre-aksen?

Ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) er det gjort en analyse av de norske politiske partienes plassering på høyre/venstre-aksen for stortingsvalgene i årene 1993, 1997 og 2001, samt et gjennomsnitt av hvordan de plasserer seg langs denne aksen gjennom de tre valgene.

Dataene er hentet fra CMP, og baserer seg på en plassering langs høyre/venstre-aksen ut fra et sett kjennetegn som klassifiserer partiprogrammene langs en skala fra – 100 (venstre) til + 100 (høyre), og kontrollert mot tre alternative kilder. I tabell 1 nedenfor, er denne plasseringen koblet til hvilken skillelinje partiene primært mobiliserer langs, når de ble dannet, hvilken partifamilie de tilhører, hvor ofte de har vært i hva slags type regjering og om de har hatt statsministerposten i regjerings-samarbeidet.

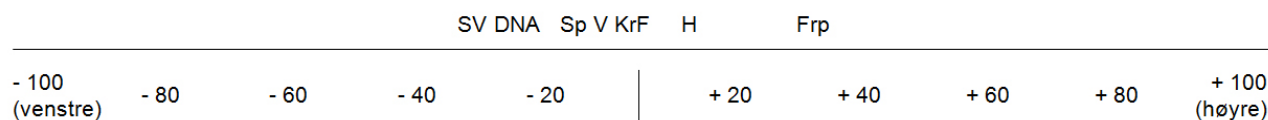
TABELL 1 SKILLELINJER, PARTIER OG VELGERATTFERD I NORSK POLITIKK

PARTI	TYPE	DANNET	SKILLELINJE	% I 2013	1993*	1997	2001	SNITT	REGJERING**
DNA	Sosialdemokratisk	1887	Eier-arbeider	30.84	-19.7	-18.1	-38.2	-25.3	15, inkl. ledet 1 koalisjon
H	Konservativt	1884	Sentrum-periferi	26.81	14.4	3.7	9.8	9.3	3 ledet + 1 koalisjon
FRP	Egendefinert***/ Liberal-konservativt	1973	Eier-arbeider	16.35	43.6	23.5	24	30.3	1 koalisjon
KRF	Kristelig demokratisk	1933	Stat-kirke	5.59	2	-4.6	-18.6	-7	3 ledet + 4 koalisjoner
SP	Agrarparti	1920	Land-by	5.48	-15.6	-10.6	-27.3	-17.8	1 ledet + 6 koalisjoner
V	Liberalt	1884	Sentrum-periferi	5.23	-7.3	-7.9	-15.5	-10.2	5 koalisjoner
SV	Kommunistisk/ Sosialistisk	1961	NATO-medlemskap	4.09	-32.4	-25.4	-44	-33.9	1 koalisjon
MDG	Miljøparti/grønt	1988	Miljø	2.79	-	-	-	-	-
RØDT	Kommunistisk	2007	Klasseløst samfunn	1.08	-	-	-	-	-

* Denne og de tre påfølgende kolonnene viser de politiske partienes plassering på høyre/venstre-aksen ved stortingsvalgene i 1993, 1997 og 2001 samt gjennomsnittet av de tre valgårene. Plasseringen er gjort med utgangspunkt i The Comparative Manifesto Project (CMP), som opererer med en skala fra -100 (venstre) til +100 (høyre), på basis av partiprogrammenes innhold og informasjon fra Europa World Yearbook, Encyclopædia Britannica og valgrapporter i European Journal of Political Research og/eller Electoral Studies. ** Regjeringserfaring etter 1945, kilde: https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/id438715/. *** Egendefinert er oversatt fra det engelske begrepet «special issue». Mer informasjon om CMP, se: <https://manifesto-project.wzb.eu>. Kilde kolonne 1, 2, 5-10: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/norway/parties.html; kilde kolonne 3-4: forfatterens egne arbeider.

Dersom vi aksepterer denne klassifiseringen langs én dimensjon i en flerdimensjonal kontekst av politiske skillelinjer, ser vi av figur 1 nedenfor at langs høyre/venstre-aksen plasserer Fremskrittspartiet seg ytterst til høyre med +30.3, deretter kommer Høyre kanskje noe overraskende med bare +9.3, før vi er over på venstresiden med Kristelig folkeparti på -7, Venstre -10.2, Senterpartiet -17.8, DNA -25.3 og SV -33.9.

FIGUR 1 HØYRE/VENSTRE-AKSEN I NORSK POLITIKK: VALGENE 1993, 1997 OG 2001 (GJENNOMSNITT)

Datakilde: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (2015), illustrasjon ved forfatteren.

Hvis denne fordelingen langs høyre/venstre-aksen er et godt uttrykk for partiprogrammernes fokus, fremstår Høyre, Kristelig folkeparti og Venstre som de mest sentrumsorienterte partiene, mens Fremskrittspartiet er et klart høyreparti og SV et klart venstreparti, med Arbeiderpartiet og Senterpartiet litt nærmere sentrum, men fremdeles trygt plassert på venstresiden i norsk politikk.

Spørsmålet er om en slik fremtunget plassering langs høyre/venstre-aksen gir et riktig bilde av det politiske landskapet i dagens Norge, eller om vi må løsrive noen av partiene fra denne aksen og i stedet behandle dem som en form for nisjepartier. Det vil ifølge Meyer og Miller si partier som fokuserer på andre politikkområder enn sine konkurrenter: «we define a niche party as a party emphasizing other policy areas than its competitors do» (Meyer og Miller 2015:2).

Nisjepartier kan fremdeles mobilisere langs tradisjonelle skillelinjer, slik for eksempel Senterpartiet (by-land) og Kristelig folkeparti (stat-kirke) gjør, selv om det å forkaste høyre/venstre-aksen er et karakteristisk kjennetegn ved et nisjeparti. Men de vil ha en annen tilnærming til politikken enn de tradisjonelle massemobiliserende partiene, Høyre og Venstre (sentrum-periferi), og Arbeiderpartiet (eier-arbeider).

Bonnie Meguid (2005) definerer for eksempel nisjepartier ut fra at de (1) forkaster den tradisjonelle klassebaserte tilnærmingen til politikken, (2) tar opp saker som ikke bare er nye, men som ofte bryter med høyre/venstre-aksen, og (3) oppfattes som en-sakspartier av velgerne og andre partier. Markus Wagner (2012) utdyper dette og mener at nisjepartier primært konkurrerer om et begrenset antall ikke-økonomiske spørsmål, mens James Adams et al (2006) mener nisjepartier enten representerer en ekstrem ideologi, for eksempel kommunisme eller ekstrem nasjonalisme, eller en ikke-sentrumsorientert nisjeideologi, for eksempel grønne verdier.

I en studie av forholdet mellom politiske skillelinjer, partier og velgeratferd er målet å forstå hvordan velgerne og partiene tenker, ideologisk og strategisk, og hvordan forholdet mellom dem utvikler seg over tid når det oppstår nye skillelinjer, saker og partier i det politiske landskapet. Som Tarik Abou-Chadi (2013) påpeker, finnes det mye forskning som viser at når det kommer nye partier til i et politisk landskap, svarer de eksisterende partiene på de nye partienes posisjonering i landskapet og deres eventuelle suksess overfor velgerne. Nisjepartier kan derfor også ha stor indirekte innflytelse

på et politisk system dersom de truer det politiske rommet eller de politiske sakene eksisterende partier tradisjonelt har mobilisert.

Nisjeparti som analytisk kategori

Hvordan forholdet er mellom skillelinjer, partisystemer og velgeratferd kan vi i følge Caramani (2014) finne ut av på to måter. For det første ved å studere fordelingen av stemmene på de politiske partiene gjennom surveyundersøkelser der vi spør velgerne hvor de plasserer seg i forhold til de politiske skillelinjene, for eksempel høyre/venstre-aksen. Eksempler på slike undersøkelser er World Value Survey, Eurobarometeret og European Social Survey, eller det norske Valgforskningsprogrammet.⁵ For det andre gjennom studier av partiprogrammer og eksperterurvey. CMP/MARPOR er et eksempel på en studie av partiprogrammer, hvor analysene foretas ved hjelp av spesielle dataprogrammer som kan identifisere kjennetegn ved de politiske partiene gjennom tekstanalyser av programmene deres enten ut fra en induktiv eller deduktiv metodisk tilnærming. Mens The Chapel Hill Project er et eksempel på en eksperterurvey, hvor faglige eksperter deltar i surveys for å si noe om de politiske partienes plassering for eksempel på en høyre/venstre-akse, som et alternativ til analyser av partiprogrammene, velger- og representantsurvey eller voteringsdata fra lovgivende forsamlinger (Steenbergen og Marks 2007).

Et eksempel på hvordan velgersurvey og voteringsdata fra lovgivende forsamlinger kan kombineres for å se hvilke partier som posisjonerer seg langs de tradisjonelle skillelinjene og søker samarbeid eller avstand fra de andre partiene, finner vi i Øyvind Bugge Solheims (2013) studie av koalisjoner i Stortinget 1981-2009. Her viser han at tre av holdningsdimensjonene i Valgundersøkelsen,⁶ sentrum-periferi, moral-religion og vekst-vern, også danner grunnlaget for koalisjoner blant politikerne og de politiske partiene på Stortinget, men at høyre/venstre-aksen er viktigst både for velgerne og de politiske partiene.

Det er likevel store variasjoner mellom de nye saksområdene når det gjelder forholdet til de tradisjonelle skillelinjene. Mens miljøspørsmål for de fleste periodene ser ut til å krysse høyre/venstre-aksen, gjør innvandringsspørsmål det i liten grad. Tarik Abou-Chadi (2013) forklarer dette med at mens grønne partier generelt ser ut til å beholde kontroll over sine politiske saker, og i liten grad påvirker andre partier til å politisere disse sakene, er det motsatte tilfelle for ytre høyrepartier, som mobiliserer på immigrasjonsspørsmålet. Dette får ofte de mest nærliggende partiene til å endre sin politikk for å vinne tilbake velgere som har gått til de nye ytre høyrepartiene.

I tillegg viser Bugge Solheim (2013) at når det gjelder innvandringsspørsmål stemmer Fremskrittspartiet og SV mye alene, og som holdningsdimensjon skiller innvandringsdimensjonen primært ut disse to partiene og Venstre fra de andre partiene. Men etter sentrumsregjeringen bestående av Kristelig folkeparti, Senterpartiet og Venstre under ledelse av Kjell Magne Bondevik fra 1997 til 2000, ser det ifølge Bugge Solheim (2013:104) «ut til at sentrumspartiene har alliert seg med hver sin side av sentrum». Dette viste seg også ved at Senterpartiet gikk i koalisjon med Arbeiderpartiet og SV i periodene 2005-09 og 2009-13, og ved at Kristelig folkeparti og Venstre gikk inn som aktive støttepartier for Erna Solbergs regjering av Høyre og Fremskrittspartiet i 2013.

Nisjepartier i norsk politikk

For å finne ut om de politiske partiene kan karakteriseres som massemobiliserende partier eller nisjepartier, er det i tabell 2 sammenstilt en studie av partiprogrammer og to ekspertsurveys for å vise hvordan disse slår ut for nisjepartier i Norge fra 1973 til 2001. I disse tre undersøkelsene defineres Kristelig folkeparti, Venstre og Senterpartiet som nisjepartier i perioden 1973-2001, utfra analyser av partiprogrammene deres og i Laver og Hunts (1992) ekspertsurvey fra 1989, mens det bare er Kristelig folkeparti som blir regnet som nisjeparti i Benoit og Lavers (2006) ekspertsurvey fra 2002-2003.

TABELL 2 NISJEPARTIER I NORSK POLITIKK (1973-2001)

UNDERSØKELSE	PARTI	PARTIFAMILIE	SAK	GJENNOMFØRT
CMP PARTIPROGRAM	Krf	Kristendemokratisk	Liberal-autoritarianisme, kultur/ etniske relasjoner (1973-1989), utenrikspolitikk (1989, 1993)	1973-2001
	V	Liberal	Miljø, demokrati (1997, 2001)	
	Sp	Agrar	Miljø (1997)	
L A V E R / H U N T EKSPERTSURVEY	Krf	Kristendemokratisk	Klerikalisme	1989
	V	Liberal	Miljø	
	Sp	Agrar	Desentralisering, by-land relasjoner	
B E N O I T / L A V E R EKSPERTSURVEY	Krf	Kristendemokratisk	Sosialpolitikk	2002-3003
	V	Liberal		
	Sp	Agrar		

Datakilder: Benoit og Laver (2006), Budge et al (2001), Klingemann et al (2007) og Laver og Hunt (1992).

Dersom vi legger nisjesakene i tabell 2 til grunn for definisjonen av hva et nisjeparti er, og kombinerer dette med måten Adams et al (2006), Meguid (2005), Meyer og Miller (2015) og Wagner (2012) definerer nisjepartier på referert ovenfor, vil vi også kunne legge til Fremskrittspartiet og SV på denne listen. Fremskrittspartiet primært på grunn av sitt sterke fokus på innvandring og integrering (Zhirkov 2014), men også som støtteparti til den borgerlige regjeringen ledet av Kjell Magne Bondevik fra 2001 til 2005 (de Lange 2009) og koalisjonspartner i Erna Solbergs regjering fra 2013. SV på grunn av sin posisjon som et nytt «venstre-libertariansk» parti under merkelappen «nye venstre» i konkurranse med de etablerte sosialdemokratiske og kommunistiske partiene i kampen mot kapitalinteressene i de borgerlige partiene på høyresiden (Kitschelt 1988), som støtteparti for Arbeiderpartiet i årene 1986-89 og 1990-97, og koalisjonspartner i den rødgrønne regjeringen med Arbeiderpartiet og Senterpartiet i 2005-09 og 2009-13.

Som vi har sett ovenfor, ble SV dannet under navnet Sosialistisk Folkeparti (SF) i 1961, av en utbrytergruppe fra Arbeiderpartiet som var motstandere av norsk NATO-medlemskap. I årene som fulgte markerte partiet seg som et radikalt utenrikspolitisk parti i opposisjon til Vietnamkrigen, USA og NATO, før det stod sentralt i kampen mot norsk medlemskap i EF i 1972, og på 1980-tallet inntok en markant posisjon for fred og motstand mot atomvåpen, miljø og kraftutbygginger. På begynnelsen av 1990-tallet kom en ny kamp om Norges forhold til Europa på dagsorden, denne gangen om norsk medlemskap i EU, hvor SV igjen tok sakseierskap, mens det på slutten av 1990-tallet var barnehager, skole og utdanning som ble satt i sentrum under slagordet «Barn og unge først». Her fikk SV i stor grad eierskap til disse tre sakene, og tjente godt på dette politisk med en støtte ved stortingsvalget i 2001 på 12.5 prosent.⁷

Spørsmålet mange har stilt seg etter det katastrofale dårlige valget for SV i 2013, der de kun fikk 4.1 prosent av stemmene og så vidt ble representert på Stortinget, er om deres regjeringssamarbeid i periodene 2005-09 og 2009-13 tok brodden ut av dem som et nisjeparti med sakseierskap nettopp til barnehage, skole og utdanning. I så fall er det et godt eksempel på hvor vanskelig det kan være for nisjepartier å velge mellom å øke eller minske avstanden til partier som ligger dem nærmest i det politiske landskapet.

Er nisjepartiene annerledes?

Over the past three decades, niche parties have taken root in almost every party system in Europe. These parties come in all different shapes, sizes and colours. Some are single-issue leftist parties, while others pursue a right wing agenda, and others represent ethnic or territorial minorities (Jensen og Spoon 2010:174).

Det finnes ikke én definisjon av hva nisjepartier er, men et grunnleggende spørsmål er om vi skal definere nisjepartiene i forhold til høyre/venstre-aksen, og si at de konkurrerer med de andre partiene om en plass på denne aksen, eller som et brudd med hele den tankegangen som ligger til grunn for høyre/venstre-aksen. Det vil si at de representerer noe kvalitativt nytt og annerledes i det fastfrosne politiske landskapet Lipset og Rokkan viste oss for snart femti år siden.

Ifølge Meyer og Miller (2015) vil definisjonen av om et parti er et nisjeparti eller ikke, avhenge av hvilke saker rivaliserende partier vektlegger. Hvis et massemobiliserende parti tar opp i seg en sak et nisjeparti har fått eierskap til, eller et nisjeparti søker regjeringsmakt gjennom å gå i koalisjon med partier som konkurrerer om lignende saker – slik SV gjorde i koalisjon med Arbeiderpartiet og Senterpartiet i to perioder fra 2005 til 2013, vil grunnlaget for dets eksistens kunne forsvinne og nisjepartiet må velge om det vil flytte seg nærmere det partiet som har tatt dets sak, eller markere større forskjell, hvis dette er mulig.

Av dette følger at begrepet nisjeparti bare er aktuelt å bruke dersom det er flere enn to partier i det politiske landskapet vi studerer. Dessuten vil denne måten å se politiske partier på, langt på vei være et elitefenomen knyttet til hvordan partiene posisjonerer seg i forhold til hverandre, mer enn hvordan velgerne forholder seg til partiene. Som Adams et al (2012) viser, er ikke velgerne spesielt flinke til å oppdatere sine preferanser i takt med endringer i de politiske partienes programmer, eller strategiske valg av samarbeidspartnere i de lovgivende forsamlingene og i regjeringsskoalisjoner.

Nisjepartier (Meguid 2005) sees ofte også på som *ensakspartier* (Mudde 1999), *protestpartier* (Caramani 2015) eller *populistpartier* (Heinen og Kreutzmann 2015), som legger vekt på andre politikkområder enn sine konkurrenter og gjerne tar eierskap til spesielt fremtredende saker (Meyer og Miller 2015:259). Men, som vi har sett, trenger ikke dette å bety at de bryter med høyre/venstre-aksen i politikken, eller ikke forholder seg til andre skillelinjer, for eksempel forholdet mellom sentrum-periferi eller liberale og konservative verdier. Det er Senterpartiet og Kristelig folkeparti gode eksempler på i norsk politikk.

Det som skiller nisjepartiene fra de tradisjonelle massemobiliserende partiene er evnen til å sette dagsorden i parlamentet (Vliegenthart et al. 2011), hvordan de responderer på velgerpreferanser (Ezrow et al 2010), deres massebaserte organisasjonsressurser, interne beslutningsrutiner og avhengighet av offentlig partistøtte (Meyer 2010), og måten de stemmer på i parlamentene (Jensen og Spoon 2010). Men politiske partier har også en rekke andre oppgaver i et representativt demokrati utover det å fremme politiske saker, slik Hanne Marthe Narud og Henry Valen (2007:42) viser. Partiene skal:

- gi velgerne politiske alternativer
- produsere partiprogrammer som binder valgte representanter til velgerne
- forfølge disse kontraktene i de representative organene
- ivareta velgernes interesser i de politiske beslutningsprosessene
- aggregere interesser
- samordne og kombinere ulike gruppers interesser i beslutningsprosessene
- strukturere velgernes ideologiske oppfatninger
- rekruttere politiske lederskap gjennom nominasjoner
- mobilisere til deltagelse gjennom valgkamp
- danne regjering

Politiske partier er komplekse organisasjoner, som ofte må forholde seg til både interne og eksterne faktorer når de søker stemmer, makt eller spesielle saker for å få gjennomført sin politikk (Strøm 1990a). Her skiller de massemobiliserende partiene seg fra nisjepartier, ved at nisjepartiene primært søker etter saker de kan bruke i konkurransen om velgerne, og/eller strategisk i de lovgivende forsamlingene de er representert i, gjennom å inngå i koalisjoner med partier de på en eller annen måte er koblet til eller ligner langs de politiske skillelinjene som ligger til grunn for deres representasjon (Axelrod 1970).

Grunnen til dette er at nisjepartier ofte er saksorienterte partier som skiller seg fra de massemobiliserende partiene vi har sett på i forbindelse med Lipset og Rokkans (1967) analyser, og de mer altomfattende partiene Otto Kirchheimer (1966) ga navnet «catch-all»-partier i sin studie av kristeligdemokratiske og sosialdemokratiske partier i Europa på 1950-tallet. Nisjepartier vokser frem i økonomisk velutviklede og demokratisk konsoliderte samfunn, hvor tradisjonelle skillelinjer i politikken har fått mindre betydning, mens massemobiliserende partier tradisjonelt har fungert som en politisk transformasjon av politiske, økonomiske, kulturelle og sosiale skillelinjer i samfunnet (Caramani 2014).

I begge tilfellene står partiene sentralt plassert mellom velgerne og de lovgivende forsamlingene hvor politikken utformes (Lupu 2015), som et bindeledd mellom velgerne og de politiske elitene i

et demokrati (Dalton 2016). Men, mens massemobiliserende parter og catch-all-partier vil utvikle ulike strategier i møtet med nye saker og partier, avhengig av hvor sterkt disse er knyttet til deres ideologiske overbevisning eller praktiske politikk (Klüver og Spoon 2013), vil nisjepartier gjennom sitt fokus på enkeltsaker og ofte ekstreme meninger sammenlignet med de massemobiliserende og catch-all-orienterte partiene, som regel følge én strategi: å gjøre hva de kan for å oppnå velgernes oppmerksomhet og utfordre de tradisjonelle skillelinjene i politikken (Rovny og Edwards 2012). Som Giovanni Sartori påpeker, har slike partier verken noe å hente gjennom å tilnærme seg et politisk sentrum, eller noe ønske om å være der: «Their goals are best furthered by tearing the system apart» (Sartori 1976:350).

Minoritetenes tyranni?

I boken *Minority Government and Majority Rule* viser Kaare Strøm (1990b) at enhver regjering i et representativt demokrati må ha støtte i parlamentet. Men den trenger ikke å ha flertall for å være regjerings- og styringsdyktig. Om et parti ikke får flertall alene, kan det alliere seg med andre partier og danne en koalisjonsregjering med flertall, det kan regjere med mindretall eller som en mindretallsregjering bestående av flere partier, og sikre seg støtte fra sak til sak i parlamentet. Dette gjør for eksempel den nåværende regjeringen til Erna Solberg bestående av Høyre og Fremskrittspartiet med støtte fra Kristelig folkeparti og Venstre. Utfordringen med slike koalisjoner er at de kan gi små nisjepartier uforholdsmessig stor makt. Som lederen for tenketanken Civita, Kristin Cemet, skrev i Aftenposten etter kommunevalget 2015:

I mange land er det nå vanlig med to eller tre styringspartier, samt en rekke småpartier med en mer spesiell profil. Disse småpartiene har ofte mye makt, fordi de store partiene blir avhengig av dem for å kunne danne styringsdyktige flertall. (...) Hvor rimelig er det at små partier får igjennom saker som det reelt sett ikke er flertall for, verken blant de folkevalgte eller i folket? (Aftenposten 20. september 2015).

Selv om grunnprinsippet i et demokrati er at alle interesser noen er villige til å organisere og representere er like legitime, hviler også det representative demokratiet på at et styringsdyktig flertall i regjering må representere et flertall blant velgerne, eller i hvert fall ikke være i utakt med dem. Med den fragmenteringen av partisystemene vi har sett i vestlige demokratier de siste tiårene, er dette blitt stadig mer utfordrende (Dalton 2016).

For det første fordi det politiske sakskartet er blitt mer fragmentert. Med det er også mulighetene til å styre utfra politiske skillelinjer som for eksempel høyre/venstre-aksen, hvor partiene posisjonerer seg i motsetning til hverandre, men der de tross alt posisjonerer seg langs samme akse, blitt vanskeligere. Høyre og Arbeiderpartiet er et godt eksempel på dette. De er kanskje uenig om omfordelingen av overskuddet som skapes i den private markedsøkonomien og fordelingen over offentlige budsjetter i den norske velferdsstaten. Men de er enige om at for at det skal være noe å fordele – til eierne eller arbeiderne i bedriftene – må de ha økonomisk vekst og utvikling. Mens nisjepartier, som ifølge Meguid (2005) (1) forkaster den tradisjonelle klassebaserte tilnærmingen til politikken, (2) tar opp saker som ikke bare er nye, men som ofte bryter med høyre/venstre-aksen, og (3) oppfattes som ensakspartier av velgerne og de andre partiene, vil stå for en helt annen logikk i forhold til behovet for en helhetlig politikk. Som Sartori (1976) påpeker vil de kanskje være best tjent med å rive hele systemet fra hverandre, fordi et partipolitisk system hvor to store partier på hver sine

side av høyre/venstre-aksen fanger alle velgerne, vil kunne bli de-politisert og avideologisert, slik Kircheimer (1966) fryktet med de post-industrielle partisystemenes catch-all-partier på 1950-tallet, og hva skal vi da med politikken?

For det andre fordi koalisjonsregjeringer i dag er den vanligste formen for regjeringer i representative demokratier (Müller 2014). Derved ligger veien åpen for småpartier til å delta i koalisjoner hvor deres styrke og påvirkningsmulighet avhenger av hvilket strategisk utpressingspotensial de har (Sartori 1976). Hvis de for eksempel kommer i en vippeposisjon i parlamentet, vil deres strategiske potensial kunne være langt større enn deres politiske støtte skulle tilsi. Samtidig som småpartier naturligvis kan bli irrelevante som koalisjonspartnere dersom de verken står i en strategisk posisjon i parlamentet eller har eierskap til en sak som er interessant for andre partier å knytte til seg.

En sak fra inneværende stortingsperiode som illustrerer noe av utfordringen med koalisjonsregjeringer, som i tillegg må støtte seg på partier i Stortinget som ikke deltar i selve regjeringskoalisjonen, er budsjettforliket Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig folkeparti og Venstre kom frem til høsten 2015.

Blant annet som følge av en utfordrende europeisk flyktningssituasjon midt under forhandlingene, fremstod Høyres regjeringspartner Fremskrittspartiet og de to støttespillerne Kristelig folkeparti og Venstre, som rene nisjepartier med ønske om å trekke forhandlingenes siste kroner i sin retning. Fremskrittspartiet la all sin immigrasjons- og integreringsskepsis på bordet, mens Kristelig folkeparti og Venstre gjorde alt de kunne for å markere seg fra motsatt side. På toppen av en del andre uenigheter, førte dette til et budsjettforlik som Marianne Marthinsen fra Arbeiderpartiet karakteriserte slik i Klassekampen 25. november 2015: «De må bruke veldig mye penger i mange retninger for å holde dette sammen».

Men ifølge redaktør Gunnar Stavrum i Nettavisen er det ikke bare den sittende regjeringskoalisjonen som spriker i spørsmålet om norsk asylpolitikk. Under overskriften «Arbeiderpartiet i spagat over flyktningepolitikken» skrev han 30. desember 2015 at «Arbeiderpartiet har grunn til å frykte at asylpolitikken kan være saken de rødgrønne taper valget på i 2017».⁸

For det første fordi det er splittelse innad i partiet, illustrert ved at partileder Jonas Gahr Støre på Arbeiderpartiets landsmøte i april 2015 sa at Norge bør ta imot 10 000 syriske flyktninger, mens nestleder Trond Giske i Dagsavisen 29. desember 2015 sa at forslagene fra innvandrings- og integreringsminister Sylvi Listhaug om innstramninger i norsk asylpolitikk i hovedsak er forslag «regjeringen er pålagt av et bredt forlik på Stortinget til å innføre».⁹ For det andre fordi en av Arbeiderpartiets potensielle koalisjonspartnere i en ny rødgrønn regjering etter valget i 2017, SV, er av en helt annen oppfatning enn Giskes ønske om innstramning. For det tredje fordi Fremskrittspartiet, ifølge Stavrum, «"eier" en restriktiv innvandringspolitikk, og det er en dristig manøver Arbeiderpartiets nestleder Trond Giske nå forsøker seg på».¹⁰ Men den er samtidig forståelig, mener Stavrum, som med henvisning til en survey fra Pollofpolls¹¹ viser at de rødgrønne partiene, inkludert MDG, i løpet av 2015 har falt i oppslutning fra 57,1 prosent til 44,4 prosent. «Hvis hovedgrunnen er asyltilstrømningen, så kan det faktisk være saken som sikrer statsminister Erna Solberg fire år til».¹²

Etslikt utfall av stortingsvalget i 2017 er likevell langt fra sikkert, selv om den aktuelle flyktningssituasjonen i Europa ser ut til å favorisere den sittende regjeringen og da spesielt Fremskrittspartiet når det gjelder politisk oppslutning blant velgerne.

For det første kan flyktnings situasjonen endre seg innen den tid, og/eller andre enkeltsaker kan komme på den politiske dagsorden. For det andre vil en generelt forverret økonomisk situasjon kunne føre til at velgerne går tilbake til de mer tradisjonelle og tilnærmet catch-all-partiene Høyre og Arbeiderpartiet. Ett av de grunnleggende kjennetegnene ved nisjepartier er at de skiller seg fra de massemobiliserende partiene ved primært å søke etter saker de kan bruke i konkurransen om velgerne, og/eller strategisk i de lovgivende forsamlingene de er representert i. En annen og langt mer grunnfestet sak fra norsk politikk, spørsmålet om norsk medlemskap i EU, kan illustrere dette.

Da det nåværende Storting ble innsatt i 2013, kunne ABC Nyheter melde at mens rundt 70 prosent av velgerne ifølge meningsmålinger ikke ønsker at Norge skal bli medlem av EU, så 50 prosent av de nye representantene på Stortinget at de var for medlemskap, mens kun 38 prosent var i mot. Likevel er det ikke mulig å skape en regjeringskoalisjon som vil gå inn for norsk medlemskap i EU.¹³

Høyre er for medlemskap og store deler av Arbeiderpartiets tillitsvalgte og velgere er det, men deres potensielle koalisjonspartnere er helt i mot. Fremskrittspartiet har sagt at dette spørsmålet er så viktig at det er opp til velgerne å avgjøre det og partiet har derved dissosiert seg fra spørsmålet, mens Venstre ikke har gjort seg opp noen mening om medlemskap, og Kristelig folkeparti, Senterpartiet og SV er i mot. MDG knytter det seg også usikkerhet til når det gjelder spørsmålet om norsk medlemskap i EU, men partiet virker mer positiv til dette enn Venstre, selv om MDG gjennom sin venstreorientering også kan følge SV og Rødt i dette spørsmålet. Derved vil både en regjering utgått fra Høyre og en regjering utgått fra Arbeiderpartiet måtte legge spørsmålet til side fordi deres koalisjonspartnere er i mot norsk medlemskap i EU, selv om de to største partiene er for og det er flertall for det blant stortingsrepresentantene.

Foruten at det i et så viktig spørsmål som dette er merkelig at partier som Fremskrittspartiet og Venstre ikke vil gjøre seg opp en mening, men agerer som nisjepartier ved eventuelt å la velgerne avgjøre dette i en mulig fremtidig folkeavstemning, kan det i denne sammenheng også stilles spørsmål ved om det er riktig at partier som Kristelig folkeparti, Senterpartiet og SV med henholdsvis 5.6, 5.5 og 4.1 av stemmene ved siste stortingsvalg, skal kunne hindre denne saken i å komme på den politiske dagsorden, selv om det er et klart flertall mot norsk medlemskap i befolkningen for tiden. Paradokset går til kjernen av de utfordringene de representative demokratiene står overfor i dag når det gjelder forholdet mellom skillelinjer, partier og velgere i et stadig mer fragmentert politisk landskap hvor de tradisjonelle massemobiliserende politiske partiene og catch-all partier taper terreng til fordel for mer saksorienterte nisjepartier.

Konklusjon

Partiene som vokste frem i vestlige demokratier på 1960- og -70-tallet, var annerledes enn de massemobiliserende partiene som fulgte med utvidelsen av stemmeretten og politiske konflikter innad i parlamentene på begynnelsen av 1900-tallet, og som ifølge Kircheimer (1966) i mange tilfeller ble til avideologiserte catch-all-partier på 1950-tallet. De første politiske partiene i vestlige demokratier sprang ut av de tradisjonelle politiske skillelinjene sentrum-periferi, liberal-konservativ og eier-arbeider, mens de nye partiene i langt større grad oppstod som nisjepartier med eierskap til et helt nytt sett av politiske saker.

Dette har virket inn på de bestående partisystemene. Ikke minst i Norge, hvor vi har gått fra et langt mer differensiert politisk landskap til to motstridende blokker hvor Høyre og Fremskrittspartiet har avklart at de nå står sammen på den ene siden og Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV på den andre, med Kristelig folkeparti og Venstre som støttepartier til Høyre og Fremskrittspartiets sittende regjering under statsminister Erna Solberg.

Riktignok har SV i januar 2016 sagt at partiet forlater det rødgrønne samarbeidet. Men gitt de analysene av SVs politiske profil som er referert til i dette notatet, er det liten grunn til å tro at SV vil skifte side fra venstre til høyre i politikken. Partileder Audun Lysbakken bekrefter bare med dette at SV agerer som et saksorientert nisjeparti når han som forklaring på bruddet med den rødgrønne koalisjonen sier at: «Skal vi inn i regjering, må vi få gjennomslag for våre viktigste saker».¹⁴

Velgernes preferanser har skiftet de siste årene, men mer innad i disse to blokkene enn mellom dem, og bortsett fra for Høyre og Arbeiderpartiets vedkommende, ser det ut til at de øvrige seks partiene på Stortinget – Fremskrittspartiet, Kristelig folkeparti, MDG, Senterpartiet, SV og Venstre – opptrer som nisjepartier i det politiske landskapet. Fremskrittspartiet med sin skepsis til immigrasjon og integrering, Kristelig folkeparti med den motsatte holdningen og en generell verdikonservatisme, MDG som grønt miljøparti, Senterpartiet som agrarparti skeptisk til internasjonalisering, SV som fløyparti med vekt på miljø og forsøk på sakseierskap til barnehage, skole og utdanning, og Venstre som et miljøparti med en immigrasjonsvennlig profil.

Utfordringen med å markere seg for sterkt på enkeltsaker er at de to partiene som virker som magnetpoler på høyre- og venstresiden i det nye blokkssystemet, Høyre og Arbeiderpartiet, kan ta opp i seg nisjesakene og på den måten radere bort grunnlaget for den profilen småpartiene retter seg inn mot. Mens det fra et overordnet institusjonelt syn på det norske politiske system også må kunne sies at så lenge de små partiene med sine nisjesaker trengs som koalisjonspartnere for Høyre og Arbeiderpartiet, vil de være sikret en makt og innflytelse som går langt utover den støtten de har blant velgerne. Dette kan by på en demokratisk utfordring ved stortingsvalget i 2017, dersom norsk økonomi svekkes og det må gjennomføres mer omfattende politiske prioriteringer enn vi har vært vant til de siste femti årene med økonomisk vekst.

Forfatter: Notatet er skrevet av Jan Erik Grindheim, PhD, statsviter i Civita.

Civita er en partipolitisk uavhengig tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt forståelse og oppslutning om liberale verdier og løsninger. Den enkelte publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsyttere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere. Ta kontakt med forfatteren på janerik@civita.no eller civita@civita.no.

Referanser

- Abou-Chadi, Tarik (2013): «Niche Party Success and Mainstream Party Policy Shifts. How Green and Far-Right Parties Differ in Their Impact». Artikkel skrevet til The 3rd Annual Conference of the European Political Science Association, Barcelona 20-23 juni 2013.
- Adams, James, Michael Clark, Lawrence Ezrow og Garret Glasgow (2006): «Are Niche Parties Fundamentally Different from Mainstream Parties? The Causes and the Electoral Consequences of Western European Parties' Policy Shifts, 1976-1998». *American Journal of Political Science*, Vol. 50, No. 3, pp. 513-529.
- Adams, James, Lawrence Ezrow og Debra Leiter (2012): «Partisan Sorting and Niche Parties in Europe». *West European Politics*, Vol. 35, No. 6, pp 1272-1294.
- Axelrod, Robert (1970): *Conflict of Interest*. Chicago: Markham.
- Benoit, Kenneth og Michael Laver (2006): *Party Policy in Modern Democracies*. London: Routledge.
- Benoit, Kenneth og Thomas Däubler (2014): «How to Estimate Better Left-Right Positions by Scaling Party Manifesto Data using Item Response Theory». Paper skrevet til konferansen «Mapping Policy Preferences from Texts», Berlin 15-16 mai 2014.
- Berntzen, Einar, Knut Heidar og Elisabeth Bakke (red.) (2013): *Politikk i Europa: partier, regjeringsmakt, styreform*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bischof, Daniel (2015): «Towards a Renewal of the Niche Party Concept: Parties, Market Shares and Condensed Offers». R&R-versjon, kommer i *Party Politics*.
- Budge, Ian, Hans-Dieter Klingemann, Andrea Volkens, Judit Bara og Eric Tanenbaum (2001): *Mapping Policy Preferences: Estimates for Parties, Electors and Governments 1945-1998*. Oxford: Oxford University Press.
- Budge, Ian (2013): «The Standard Right-Left Scale». Upublisert notat fra Essex University, mars 2013.
- Bugge Solheim, Øyvind (2013): *Koalisjoner i Stortinget. Kompromiss og konfliktlinjer*. Masteroppgave i statsvitenskap, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Camia, Valeria og Daniele Caramani (2011): «Family Meetings: Ideological Convergence Within Party Families Across Europe, 1945-2009». *Comparative European Politics*, 10(1), pp. 48-85.
- Caramani, Daniele (2014): «Party Systems». D. Caramani (red.): *Comparative Politics*, tredje utgave. Oxford: Oxford University Press, pp. 216-236.
- Caramani, Daniele (2015): *The Europeanization of Politics. The Formation of a European Electorate and Party System in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clemet, Kristin (2015): «Hva beveger velgerne?» *Aftenposten* 20.09.2015.
- Dalton, Russel J. (2016): «Party representation across multiple issue dimensions». Kommer i *Party Politics* i 2016. Her refereres det til forfatterens utgave av manus for publisering, datert 10. januar 2015.
- De Lange, Sarah L. (2009): «From The Periphery to Power. Explanations for the government participation of niche parties in West European parliamentary democracies». Artikkel skrevet til ECPR Joint Sessions, Lisboa 14-19 april 2009.
- Downs, Anthony (1957): «An Economic Theory of Political Action in a Democracy». *Journal of Political Economy*, 65(2), pp. 135-150.
- Elff, Martin (2013): «On the Distinctiveness of Party Families». Artikkel skrevet til The 71th Annual Conference of the Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, Illinois, 11-14 april, 2013.
- Ezrow, Lawrence, Catherine De Vries og Marco Steenbergen (2011): «Mean voter representation and partisan constituency representation: Do parties respond to the mean voter position or to their supporters?» *Party Politics*, Vol. 17, no. 3, pp. 275-301.
- Gauden-Kolbeinstveit, Lars og Ståle Hagen (2015): «Miljøpartiet De Grønne – blokkuaavhengig eller venstreorientert?». Civita-notat nr. 22/2015.
- Heinen, Nicolaus og Ann-Kristin Kreutzmann (2015): *A profile of Europe's populist parties. Structures, strengths, potential*. Frankfurt am Main: Deutsche Bank AG.

- Inglehart, Ronald (1971): «The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrialised Societies». *American Political Science Review*, 65(4), pp. 991-1017.
- Jensen, Christian B. og Jae-Jae Spoon (2010): «Thinking Locally, Acting Supranationally: Niche Party Behavior in the European Parliament». *European Journal of Political Research*, 49(2), pp. 174-201.
- Junger, Ann-Cathrine og Anders Ravik Jupskås (2010): «En populistisk partifamilie? En komparativ-historisk analyse av nordiske populistpartier». Artikkel skrevet til Statsvetenskapliga förbundets årsmöte, Göteborg 30. september – 2. oktober 2015.
- Kitschelt, Herbert P. (1988): Left-Libertarian Parties: Explaining Innovation in Competitive Party Systems. *World Politics*, Vol. 40, No. 2, pp. 194-234.
- Klassekampen (2015): «Vitner om svak ledelse». Artikkel av Kjell Magne Sørenes og Astrid Hauge Rambøl i *Klassekampen* 25. november 2015.
- Klingemann, Hans-Dieter, Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge og Michael D. MacDonald (2007): *Mapping Policy Preferences II: Estimates for Parties, Electors and Governments in Central and Eastern Europe, European Union and OECD 1998-2003*. Oxford: Oxford University Press.
- Klüver, Heike og Jae-Jae Spoon (2013): «Who Responds? Voters, Parties, and Issue Attention». Artikkel skrevet for presentasjon på konferansen «Elections, Public Opinion and Parties», Lancaster 13-15 september 2013.
- Laver, Michael og W. Ben Hunt (1992): *Policy and Party Competition*. London: Routledge.
- Lipset, Seymour Martin og Stein Rokkan (1967): «Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction». S. M. Lipset og Stein Rokkan (red.): *Party Systems and Voter Alignments*. New York: Free Press, pp. 1-64.
- Lupu, Noam (2015): «Political Parties and Party Systems». Jennifer Gandhi og Rubén Ruiz-Rufino (red.): *Routledge Handbook of Comparative Political Institutions*. London: Routledge, pp. 128-144.
- Meguid, Bonnie M. (2005): «Competition between unequals: The role of mainstream party strategy in niche party success». *American Political Science Review*, 99, pp. 347-359.
- Meyer, Thomas M. (2010): *Party Competition over Time: How Voters and Intra-Party Structure Constrain Party Policy Shifts*. Mannheim: MADOC.
- Meyer, Thomas M. og Bernhard Miller (2015): «The niche party concept and its measurement». *Party Politics*, 21(2), pp. 259-271.
- Mudde, Cas (1999): «The Single-Issue Party Thesis: Extreme Right Parties and the Immigration Issue». *West European Politics*, Vol. 22, No. 3, juli 1999, pp. 182-197.
- Mueller-Rommel, Ferdinand (1985): «The Greens in Western Europe: Similar but Different?» *International Political Science Review*, 6(4), pp. 483-499.
- Müller, Wolfgang C. (2014): «Governments and bureaucracies». D. Caramani (red.): *Comparative Politics*, tredje utgave. Oxford: Oxford University Press, pp. 131-149.
- Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2007): *Demokrati og ansvar: politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: Damm.
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (2015): «Norway – Political parties. Party descriptions and CMP left-right scores». Lastet ned 22.11.2015: http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/norway/parties.html.
- Rokkan, Stein (1967): «Geography, religion, and social class: crosscutting cleavages in Norwegian politics». S. M. Lipset og Stein Rokkan (red.): *Party Systems and Voter Alignments*. New York: Free Press, pp. 367-444.
- Rovny, Jan og Erica E. Edwards (2012): «Struggle over Dimensionality. Party Competition in Western and Eastern Europe». *East European Politics and Societies*, Vol. 26, Nr. 1, pp 56-74.
- Sartori, Giovanni (1976): *Parties and Party Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steenbergen, Marco R. og Gary Marks (2007): «Evaluating expert judgements». *European Journal of Political Research*, 46, pp. 347-366.
- Strøm, Kaare (1990a): «A Behavioral Theory of Competitive Political Parties». *American Journal of Political Science*, Volume 34, Issue 2, pp. 565-598.

- Strøm, Kaare (1990b): *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tvedt, Knut Are (2013) (13. november): «Stortingsvalg i Norge 1882 2013». *Store norske leksikon*. Lastet ned 25.11.2015: https://snl.no/Stortingsvalg_i_Norge_1882-2013.
- VG (2005): «Historisk samarbeid» 18.10.2005. Lastet ned 23.11.2015: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/stoltenberg-regjeringen/historisk-samarbeid/a/108444/>.
- Vliegthart, Rens, Stefaan Walgrave og Corine Meppelink (2011): «Inter-party Agenda-setting in the Belgian Parliament: The Role of Party Characteristics and Competition». *Political Studies*, Vol. 59, Issue 2, pp. 368-388.
- Wagner, Markus (2012): «Defining and measuring niche parties». *Party Politics*, Vol. 18, No. 6, pp- 845-864.
- Widfeldt, Anders (2015): *Extreme Right Parties in Scandinavia*. Oxon: Routledge.
- Zirkhov, Kiril (2014): «New Political Issues, Niche Parties, and Spatial Voting in Multiparty Systems: Immigration as a Dimension of Electoral Competition in Scandinavia». *National Research University Higher School of Economics*. Working Papers, WP BRP 12/PS/2014.
- Aardal, Bernt (2011): *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. Oslo: Damm.
- Aardal, Bernt og Johannes Berg (2015): «Systemskifte – fra rødgrønt til blåblått». Bernt Aardal og Johannes Berg (red.): *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Vedlegg 1

Norske partier som er eller har vært representert på Stortinget

1884 Det fantes ikke politiske partier i Norge i 1814, og partiene nevnes ikke i Grunnloven før i 1884. De første norske partiene var **Venstre** og **Høyre**, som ble dannet på basis av striden om statsrådenes adgang til Stortinget i andre halvdel av attenhundretallet, og som virkelig kom i opposisjon til hverandre i spørsmålet om Norge skulle bli uavhengig av Sverige i 1905. Venstre var for, Høyre mot.

Som i andre europeiske land fikk de sine navn fra hvor de satt i nasjonalforsamlingen, men i likhet med i andre land stod de også for to forskjellige retninger i politikken: Venstre for en reformerende og til tider radikal retning, Høyre for en bevarende og til tider konservativ retning.

I utgangspunktet mobiliserte Venstre bønder og andre næringsdrivende, mens Høyre var embedsmennenes parti. Etter hvert ønsket Venstre å utvide stemmeretten til nye samfunnslag og forholdet mellom de to partiene ble i større grad preget av den viktigste politiske skillelinjen i dagens politikk: økonomi.

1887 Det var likevel først med etableringen av **Det forenede norske Arbeiderparti** utenfor Stortinget, at forholdet mellom eier og arbeider, eller høyre/venstre-aksen i europeisk politikk, ble den viktigste politiske skillelinjen i norsk politikk.

Partiet, som fikk sitt nåværende navn – Arbeiderpartiet – i 2011, fikk sin første representant på Stortinget i 1903 og har vært representert der siden. I dag kjenner vi Arbeiderpartiet som et sosialdemokratisk parti, men i begynnelsen var det langt mer radikalt.

1888 En lavkirkelig del av Venstre brøt ut og dannet **Moderate Venstre**, som gikk inn i Høyre i 1906 og ble med i Samlingspartiet.

1903 **Samlingspartiet** dannes av folk fra Høyre og moderate venstrefolk, etter at Høyre snudde i spørsmålet om unionsoppløsningen med Sverige. Målet var å danne et samlet borgerlig alternativ til den fremvoksende sosialismen. Partiet gikk i oppløsning i 1909, etter at unionsspørsmålet var avgjort.

1906 En radikal føy av Venstre dannet **Det forenede norske Arbeidersamfund** og kom samme år inn på Stortinget. Partiet endret navn til Arbeiderdemokratene i 1911 og til Det Radikale Folkeparti i 1921, men gikk inn igjen i Venstre i 1940.

1909 **Frisinnede Venstre** ble dannet av en konservativ del av Venstre. Partiet skiftet navn til Fri-sinnede Folkeparti i 1932, men gikk gradvis inn i Høyre etter 1936. Norges første kvinnelige stortingsrepresentant, Anna Rogstad, kom fra Frisinnede Folkeparti.

1920 **Bondepartiet** ble stiftet av Norsk Landmandsforbund, dagens Norges Bondelag, og skiftet navn til **Senterpartiet** i 1959.

1921 I 1919 ble Arbeiderpartiet medlem av Komintern, en internasjonal sammenslutning av radikale partier på venstresiden som ble ledet av Det sovjetiske kommunistpartiet. Dette førte til at en moderat fløy brøt ut og dannet **Norges Sosialdemokratiske Arbeiderparti**.

- 1923 Da Arbeiderpartiet gikk ut av Komintern dette året, brøt en gruppe ut av partiet og dannet **Norges Kommunistiske Parti (NKP)**. I 1927 ble det som da het Det norske Arbeiderparti og Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti samlet igjen. Samme år ble Arbeiderpartiet for første gang det største partiet på Stortinget.
- 1933 **Kristelig Folkeparti** blir dannet på Vestlandet, som reaksjon på at Nils Lavik fra Hordaland ikke ble nominert til stortingsvalget av Venstre. **Samfundspartiet** dannes og blir representert på Stortinget med én representant frem til det oppløses i 1940.
- 1961 **Sosialistisk Folkeparti (SF)** ble dannet av en utbrytergruppe fra Arbeiderpartiet som var skeptisk til partiets utenriks- og forsvarspolitikk, spesielt Norges medlemskap i NATO. I kampen om norsk medlemskap i EF på begynnelsen av 1970-tallet, samarbeidet deler av venstresiden i norsk politikk mot EF-medlemskap i det som i 1975 skulle bli **Sosialistisk Valgforbund (SV)** av SF, NKP og en utbrytergruppe av EF-motstandere i Arbeiderpartiet som kalte seg Demokratisk Sosialister – AIK (Arbeiderbevegelsens informasjonskomité mot norsk medlemskap i EF). AIK og SF ble oppløst i 1976, og gikk inn i SV.
- 1972 Striden om norsk medlemskap i Det europeiske fellesskap (EF) førte til en splittelse av Venstre i **Folkepartiet Nye Venstre**, som ble til Det Nye Folkeparti og i 1980 Det Liberale Folkeparti, som ble gjenforent med Venstre i 1988. Venstre var ute av Stortinget fra 1985 til 1993.
- 1973 **Anders Langes Parti** til sterk nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep (ALP) dannes, og får samme år sine første representanter på Stortinget. Lange døde i 1974 og partiet skiftet i 1977 navn til **Fremskrittspartiet. Arbeidernes Kommunistparti (AKP)** dannes. Frem til 1999 hadde partiet også «marxist-leninistene (m-l)» i navnet. Partiet hadde sitt utgangspunkt i Sosialistisk Ungdomsforbund (SUF), som hadde brutt med SF i 1969. AKP stilte ikke til valg under eget navn, men var i 1973 med på å danne **Rød Valgallianse (RV)**.
- 1988 **Miljøpartiet De Grønne (MDG)** stiftes, men kommer først på Stortinget med én representant i 2013.
- 1991 RV var opprinnelig en allianse av AKP (m-l) og uavhengige sosialister, som i 1991 ble et eget parti.
- 1997 **Tverrpolitisk Folkevalgte** blir etablert og skifter i 1999 navn til **Kystpartiet**.
- 2007 AKP og RV slås sammen til partiet **Rødt**.

Kilde: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/Partigruppene/Partienes-historie/>

SLUTTNOTER

- 1 Takk til Kristin Clemet og Marius Doksheim for verdifulle kommentarer.
- 2 For mer informasjon om CMP og MARPOR: <https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents/information>. Lenke ned 22.11.2015.
- 3 Soria Moria-erklæringen kan lastes ned fra Statsministerens kontors historiske arkiv: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/soria-moria-erklaringen/id438515/>.
- 4 Valgdataene i de kommende avsnittene er hentet fra Store Norske Leksikon, som har en samlet oversikt over stortingsvalg i Norge 1882-2013. Lastet ned 25.11.2015: https://snl.no/Stortingsvalg_i_Norge_1882-2013. Data er også hentet fra www.stortinget.no.
- 5 For mer informasjon om de fire undersøkelsene: World Values Survey (<http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>), Eurobarometeret (http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm), European Social Survey (<http://www.europeansocialsurvey.org>) og Valgforskningsprogrammet (<https://www.sv.uio.no/isv/forskning/prosjekter/valgforskning/>).
- 6 For en oversikt over Valgforskningsprogrammets valgundersøkelser, se Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD): http://www.nsd.uib.no/nsddata/serier/valgundersokelser_enkeltfiler.html/.
- 7 Opplysningene om SV er hentet fra partiets hjemmeside «SV sin historie». Lastet ned 24.11.2015: <https://www.sv.no/svs-historie/>.
- 8 Artikkel av Gunnar Stavrum: «Arbeiderpartiet i spagat over flyktningpolitikken» i Nettavisen 30. desember 2015. Lastet ned 4. januar 2016: <http://www.nettavisen.no/mener/arbeiderpartiet-i-spagat-over-flyktningepolitikken/3423175177.html>.
- 9 Artikkel av Sofie Prestegård: «-En provoserende stil» i Dagsavisen 29. desember 2015. Lastet ned 4. januar 2016: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/en-provoserende-stil-1.669335>.
- 10 Stavrum, op. cit.
- 11 Primærkilde til undersøkelsen under tittelen «Har Frp passert toppen?» publisert 31. desember 2015, ble lastet ned 4. januar 2016: <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Kommentarer&do=vis&kommentarid=1918>.
- 12 Stavrum, op. cit.
- 13 Artikkel av Thomas Vermes: «Stort flertall for EU-medlemskap på Stortinget kommende fire år» i ABC Nyheter 13. august 2013. Lastet ned 27. november 2015: <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/08/13/179364/stort-flertall-eu-medlemskap-pa-stortinget-kommende-fire-ar>.
- 14 Artikkel av Bjørn S. Kristiansen, Karen Tjernshaugen, Solveig Ruud og Lars M. Glomnes: «SV forlater det rødgrønne samarbeidet» i Aftenposten 29. januar 2016. Lastet ned 4.02.2016: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/SV-forlater-det-rodgronne-samarbeidet-8336805.html>.